

תורה שבכתב

הפצת ועידוד לימוד התורה הקדושה עם פירוש רש"י

י"ל לזיכרי רבבות אלפי ישראל ע"י קרן תר"ג לטובת נשמת הרבני הנגיד הנכבד הר"ח ר' אריה (לייבל) ברה"ח ר' יונה רובין ז"ל

פרשת וארא

שבת תשפ"ה | גיליון נ"ד (שנה ב')

שבת של תורה פנינים מאירים לשולחן השבת

שערי תורה מבט מסכם ומבוא לפרשת השבוע

על הפסוק בפרשת השבוע (שמות ז, יד) ויאמר ה' אל משה כבד לב פרעה מאן לשלח העם, מובא במדרש (שמות רבה ט, ח) שלבו של פרעה נעשה כמו אבר ה'כבד' שבגוף האדם. והדברים מופלאים וטעונים הסבר, מה פשר העניין שהלב נהפך לכבד?

ממעיינותיהם של גאוני הדורות דלינו ביאורים נפלאים עד מאד:

הבלוע בכל האברים

בספר 'אור התורה' מאת הגה"ק רבי שלום תאומים ז"ע, בן אחיו של הפרי-מגדים, ובעוד ספרים, מבארים בטוב טעם: ללב ולכבד יש מאפיינים הפוכים זה מזה. הלב מעביר ומזרים את הדם בכל אברי הגוף, ואילו הכבד נוהג להיפך, הוא שואב את הדם לעצמו ואינו משפיע לאחרים. החיסרון של פרעה היה נעוץ בכך שאמנם הוא ידע בלבו שאם הוא לא ישחרר את ישראל יביא ה' עליו מכות נוראות, אבל הוא לא היה מסוגל להעביר ידיעה זו גם לשאר אבריו שיבצעו זאת למעשה, ולכן אחרי כל מכה הוא נסוג אחור מהבטחתו, כך שלבו שאמור להשפיע על שאר האברים, הפך להיות כמו כבד!

מתקשה ומתאבן

ואילו בעל 'פה-תואר' על המדרש מסביר זאת בהסבר אחר: בניגוד לכל נתח אחר של בשר שככל שמוסיפים לשלבו ולצלולו היהוה מתרכך יותר ויותר, הרי בשר-הכבד ככל שצולים אותו הוא דווקא נהיה יותר קשה ואטום. בכך היה לבו של פרעה דומה לכבד, ככל שהוסיפו להכותו הוא רק אטם יותר את לבו שלא לשחרר את ישראל...

כבד ממש!

ואילו מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן ז"ע בספרו איילת-השחר כותב תגלית פלאית: בשנת תרצ"ט כאשר הוא שהה בשוויץ, סיפר שם יהודי, שהוא שמע מהפרופסור האחראי על המוזיאון בלונדון בו נמצאים הגופות החנוטים של מלכי מצרים, והעיד הפרופסור שכאשר התעסק בגופו של פרעה הוא ראה דבר פלא, שלבו אינו עשוי מסוג בשר של לב, אלא הוא עשוי מבשר של כבד! ואז הראה לו אותו יהודי את דברי המדרש שלבו של פרעה נעשה ככבד, כלומר לא רק בדרך משל - אלא נעשה כבד ממש!

אם כי האיילת-השחר מעיר, שלפי השיטה במדרש (מכילתא) שפרעה טבע בים לא יתכן שחנטו אותו, רק לפי השיטה (פרקי דרבי אליעזר) שפרעה נותר בחיים והיה מלך בניוונה, יתכן שאחר כך חזר למצרים ושם חנטו אותו.

אוצר התורה יחזיק את הפרשה

ויצאם אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים (ו, יג) צום עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם (רש"י)

הזהירים שלא יבזו את פרעה, כי הביזיונות יכפרו את עוונותיו ואז לא יבואו עליו המכות!

(חתם סופר)

הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו וגו', ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזב את עבדיו ואת מקנהו בשדה (שמות ט, כ-כא)

מבואר כאן שההיפך של 'הירא את דבר ה' הוא - 'ואשר לא שם לבו'. מי שאינו שם לבו להתבונן - הוא נכלל בכלל אינו ירא שמים, כי יראת שמים פירושה התבוננות ושימת לב לדבר ה'.

(אמרי אמת)

ויאמר ה' אל משה השקם בבקר והתיצב לפני פרעה (ח, טז)

אדם העומד לפני מלך רגיל להיכנע ולהרכין ראש, בפרט משה רבנו שבעונותיו היה נכנע ומרכין ראש לפני כל אדם, לכן ציוה לו ה' - והתיצב לפני פרעה! עמוד לפניו בקומה זקופה, כי הוא נמסר בידך ואתה המושל עליו. (אור החיים הק')

מה בפרשה:

נרשאה הפרשה:

פרשת וארא עוסקת בשנה האחרונה בה היו ישראל במצרים, כאשר בני ישראל מתקרבים אל הגאולה ממצרים. משה ואהרן באים אל פרעה להתרות בו שישלח את ישראל, אולם גם אחרי שבע מכות הוא עדיין מוכביד לבו ואינו משלחם.

הבטחת ה' לגאול את ישראל • צירוף אהרן למשה • משפחות שבט ראובן שמעון ולוי • ייחוס משה ואהרן • הפיכת המטה לנחש לפני פרעה • שבע מכות: דם, צפרדע, כינים, ערוב, דבר, שחין, ברד.

לעשות כן, בשונה ממכת דם וצפרדע שהצליחו לעשות כך.

ה. ערוב

חיות שונות פוקדות את מצרים ומזיקות. לאחר המכה מציע פרעה שקריבו קרבנות במצרים, ומשה עונה שלא נכון לשחוט את האליל של מצרים נגד עיניהם.

ט. דבר

במכת דבר, מתו הבהמות שהיו בשדות, וניצלו הבהמות שהוכנסו אל הבית. לעומת זאת ממקנה ישראל לא מת אחד.

י. שחין

אהרן נוטל פיה כבשן מלוא חופנים, מכניס אל ידו של משה, שזורקו על מצרים. הפיה מתפזר בכל הארץ ומעלה שחין על האדם והבהמה.

יא. ברד

האש והמים עשו שלום ביניהם וירדו יחד משמים והרטו כל חלקה טובה, רק הבהמות שהיו בבתים ניצלו. גם החיטה והכוסמת לא הוכו בברד.

מבט על פרשת בא הבעל'ט:

פרשת בא היא לא רק פרשת הגאולה ממצרים בימים ההם, אלא כוללת מצוות המלוות אותנו בזמן הזה למען נזכור את יציאת מצרים, כמו מצות קידוש בכורות והנחת תפילין, והעיקר - מצוות הנהוגות בליל הסדר ובשבעת ימי החג.

נושאי הפרשה: מכת ארבה • מכת חושך • גירוש משה מבית פרעה • מצות קידוש החודש • קרבן פסח • דם על המזוזות • אכילת מצה ואיסור חמץ, ודיני החג • מכת בכורות • יציאת מצרים • קדושת הבכורות • זכירת יציאת מצרים, והגדת לבנך • מצות תפילין.

היום של תורה למוד חומש ורש"י מעלת והשיבות

התבוננות במצוות, מוסר, ומידות

"נראה לי לומר טעם מה שהצריך השלחן-ערוך ללמוד גם פירוש רש"י בעת קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, משום שכתב בשל"ה-הקדוש שבשעת קריאת שנים מקרא צריך לשום לבו ועיניו להתבונן הן במצוות, הן במוסר, והן במידות, היוצאים מתוך הפסוקים. והרי בפירוש רש"י הובאו כמה דרשות חז"ל מהש"ס ומהמדרשים ומהם אפשר ללמוד עניינים אלו של המצוות והמוסר והמידות."

(שו"ת 'בנין-שלמה', לרבי שלמה הכהן מווילנא ז"ע)

נישא השבוע:

שבר ועונש

ויאמר אליו אני ה' (שמות ו, ב). נאמן לשלם שָׁכָר טוב לַמִּתְלַחֲמִים לְפָנַי וכו', וּבְלִשׁוֹן הַהוּא מְצִינֵנו שְׁהוּא נִדְרָשׁ בְּפִמָּה מְקוּמוֹת אֲנִי ה' נֶאֱמָן לִיפְרַע, כְּשֶׁהוּא אָמֹר אֶצֶל עוֹנֵשׁ (רש"י)

לב דעת | הכרת והבנת מושג בתורה

משארת

נאמר בתורה שהצפרדעים באו (שמות ז, כח) בְּעֶמֶף וּבְתַנְנִיף 'בְּמִשְׁאָרוֹתֶיהָ' [שאגב, זו המילה הארוכה ביותר בכל התורה. בעלת 10 אותיות!]. המושג 'מִשְׁאָרֶת' מוזכר בתורה גם בפרשת בא ביציאת מצרים (שמות יב, לד): 'מִשְׁאָרֶתְם' צָרַת בְּשִׁמְלֹתְם, וגם בברכות שבפרשת כי-תבוא (דברים כח, ה): פְּרוּךְ טָנָף 'וּמִשְׁאָרֶתָּה'.

לדעת רשב"ם ואבן-עזרא (פרשת בא) ה'מִשְׁאָרֶת' היא קערה גדולה העשויה עץ, בה לשים את העיסה. אל כלי זה נכנסו הצפרדעים, ואת הכלי הזה קשרו היהודים אל שמלותם.

אולם לדעת תרגום אונקלוס, המשארת היא העיסה בעצמה, שכן הוא תרגם 'בְּאֶצְוֹתָיוֹן' שפירושו: עיסה (ראה תרגום ממדבר טו, ט). ואילו רש"י בפרשת בא פירש את הכתוב 'משארתם צרות שמלותם' מלשון שיריים, שקשרו לשמלתם את שירי מצה ומרור, ובפרשת כי תבוא פירש רש"י שדבר יבש הנשאר בכלי ואינו זב החוצה, נקראת 'משארת'.

עיניים לראות | הבנת מילה אחת בתורה

נכה

ההגדרה 'נכה' מוצמדת כיום לכל אדם בעל מוגבלות גופנית, ל"ע, לאו דווקא במקרה של שבר ברגל, אלא כל מוגבלות נכנסת תחת הכינוי 'נכות'.

אולם רש"י בפרשת השבוע (ט, לא) מבאר שהמילה 'נכה' שייכת רק במקרה של שבר ברגליים, כי נכה פירושו: 'שבור'. בדומה לכך מביא רש"י את הפסוק (מלכים ב' כג, כט) 'פָּרְעָה נְכָה' שפירושו פרעה-בעל-הרגליים-השבורות.

זהו גם פירוש הכתוב בפרשתנו 'הַפְּשִׁיחָה וְהַשְּׁעִרָה נִפְתָּה' - התבואה נשברה! ומכאן שהביטוי הנפוץ 'רוח נכאים' משמעותו: רוח של שבירות הלב.

ואזניים לשימוע | כללי רש"י הק' בדקדוק הלשון

לחוצר או להיצר

ההודעה המוקלטת חזרה על עצמה שוב ושוב: 'עקב העומס על המערכת הטלפונית עלולים להוצר עיכובים במענה האנושי, אנו מודים לכם על הסבלנות!'. בזמן הממושך בו המתין ר' קלמן בסבלנות ושמע את התקליט, היה לו פנאי לחשוב על מבנה המילה 'להוצר'.

בדרך כלל ברוב המילים מבניין הַתְּפַעֵל [פעולה החוזרת אל עושה הפעולה], או מבניין הַפְּעַל [פעולה שנעשתה בו על ידי אחרים], כל אותיות השורש מופיעות במילה [כמו במילה להתלבש. מופיעות אותיות השורש ל.ב.ש.], והרי כאן שהשורש הוא י.צ.ר. היה צריך לומר לְהִיצֵר!, מה פשר האות ו' המופיעה במילה?

כעבור רגעיים הוא נזכר בדברי רש"י בפרשת וארא (ט, יח) על הפסוק 'לָמַן הַיּוֹם הַזֶּה' הַתְּבֹנָה, הכתובה בצורה זו, למרות שמילה זו היא מושורש י.ס.ד. ולכאורה היה צריך להיכתב: הַיִּסְדָּה. אלא הכלל הוא: כל מילה שהאות י' היא האות הראשונה של אותיות השורש, אזי בבנין נפעל במקום לכתוב י', נכתב אות ו'.

עונש כעבור עשור

סיפר רבינו החפץ חיים ז"ע: אלמנה ענייה היתה חייבת דמי שכירות על דירתה למשכיר. היה זה בימות החורף והאלמנה סירבה או לא היתה יכולה לפנות את הדירה, הלך בעל הבית בחוסר רחמים והסיר את גג הבית.

יהודים רחמנים התחננו בפניו שיניח לאלמנה לכל הפחות במשך חדשי החורף, אבל הוא אטם אוזנו ולבו, והוציא אותה מהבית ביום קור. זו היתה שערורייה שכל אחד היה בטוח שעונשו יבוא משמים בקרוב. אבל עברו שנים רבות והעונש בושש לבוא.

היה החפץ-חיים תאב לדעת הלא כתוב בתורה 'כל אלמנה ויתום לא תענון אם ענה תענה אותו שמע אשמע צעקתו וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב'. שמר החפץ חיים את הדברים בלבו ובמשך עשר שנים עקב בסקרנות אחרי האיש לדעת מה יהיה בסופו.

כעבור עשר שנים ננשך אותו אדם על ידי כלב חולה. ייסוריו היו עצומים ובלתי ניתנים לתיאור, כמה שבועות התפתל במכאוביו ונכח ככלב, ולאחר מכן נפח את נשמתו במיתה בוזיה.

ללמדך שהפנסק פתוח והחשבון ארוך וסוף העונש לבוא. אין זו שאלה של 'אם', אלא שאלה של 'מת'!

זקן של אלף לירות

אל מרן ראש ישיבת פורת-יוסף, הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל, ניגש פעם יהודי סוחר נכבד ושאלה בפיו: 'אמנם מצד ההלכה אסור להתגלח בחול המועד, אבל השנה, במסגרת עסקי המסופים, יש לי פגישה חשובה בחול המועד עם אישים נכבדים, ומתבייש אני להופיע בפניהם עם זקן מגודל, האם יש היתר להתגלח בחול המועד?'

אמר לו ראש הישיבה: אשאלה מנן שאלה והשיבני על

האמת, ואחר כך אשיבך על שאלתך. אמור לי, אם היה בא אליך אדם ומבטיח לך סכום שתק של אלף לירות במזומן על מנת שלא תגלח את חוקן בחול המועד, האם היית מקבל את ההצעה?! השיב האיש: 'בוודאי. אלף לירות הוא סכום גדול מאד'. המשיר ראש הישיבה ואמר לו: 'זנאמן בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך! בורא עולם מבטיח לך שכר על שמירת ההלכה, יהיה לך סמון ובטוח שהשכר שלו הוא הרבה-הרבה יותר מאלף לירות!'.
מלחם ישן - למיליוני

בתקופת מלחמת העולם השנייה, שררה חרפת רעב בישיבתו של הגה"צ רבי משה שניידר זצ"ל בלונדון, עד שהוא הגיע להסכם עם מנהל מאפייה מקומית שכל הלחם שנשאר במאפייה בשעת הסגירה, יועבר למחרת ליישיבה. בחור אחד היה בישיבה, ושמו משה ריימון, שקיבל על עצמו לבצע מדי בוקר את התפקיד הקשה והבלתי מוכבד לאסוף שיירי לחם עוני. הוא היה משכים בשעה 5 לפנות בוקר, ונודד מהישיבה אל המאפייה הלון-וחזור, נושא על כתפיו את הלחמים היבשים.

בעוד בחורים אחרים השתמשו מהמתלה הקשה והמבוה, ראה זאת משה ריימון כמעשה של כבוד, זאת למרות שהיה צריך ללכת כמה פעמים הלון ושוב מעלות השחר עד נץ החמה, להביא לחמים עבור קרוב למאה בחורים.

אמר לו מורו ורבו רבי משה שניידר: 'היום אתה אולי מבוזה, אבל יום יבוא ותהיה עשיר גדול ומכובד, ואנשים רבים יתבוז לבוא לפתחך לבקש את עזרתך!'.
והדברים התקיימו עד לאחת. ברבות הימים הפך הנער משה ריימון לאחד מגדולי עשירי תבל ותומכי עולם התורה, כאשר רבים הגיעו לביתו בטורונטו לקבלת את נדבת לבו.

השכר שולם במלואו בכפל כפליים, עשרות שנים לאחר המעשה!

חבמת התורה

אמרות חכמה ופניני שפר מגדולי הדורות על פרשת השבוע

לדמותו של נקמן...

וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּי (ח, ב) צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים (רש"י)

פלא גדול! הרי המצריים ראו נגד עיניהם שכאשר הם מכים את הצפרדע היא מתזת נחילים של צפרדעים, אם כן למה הם המשיכו להכות אותה?!

אלא, מתרץ מרן הסטייפלער ז"ע בספרו 'ברכת פרי': כך הוא דרכו של אדם השרוי כבעס על הזולת ובווערת בו תאוות הנקמה, הוא מאבד את דעתו עד שימשיך להכות ולנקום בחברו, גם כשהוא רואה מול עיניו שבכך הוא מפסיד, ועל אף שהוא רואה שבכל הכאה הרי יריבו רק מתגבר ומתחזק יותר ויותר...

מה שהחרטומים לא יכולים...

וַיִּקְרָא פֶּרַעַה לְמִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲעֵתִירוּ אֵלַי ה' וַיִּסַּר הַצְּפַרְדֵּי (שמות ח, ד)

מדוע קרא פרעה למשה ואהרן להסיר את הצפרדעים, ולא מוזכר כלל שהוא פנה אל חרטומו להסיר את המכה כמו שהם הצליחו להביא בלהטיהם את מכת דם וצפרדע? אלא תירץ כ"ק האדמו"ר הרה"ק בעל אמרי חיים מוויניץ ז"ע

בדרך צחות: גם פרעה ידע שהחרטומים יכולים רק להוסיף מכה על מכה, אבל כדי להסיר מכה בהכרח להזדקק אל הצדיק...

למה צחק החפץ חיים?...

וְלֹא יָכְלוּ הַחַרְטוּמִּים לַעֲמֹד לְפָנַי מִשָּׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין (שמות ט, יא)

סיפר רבי מרדכי פסח פודרבסקי זצ"ל: בליל שבת קודש פרשת וארא, בשעה 12 בלילה לערך, עברתי ליד בית רבנו החפץ-חיים ז"ע, ושמעתי את נעמת קולו. ניגשתי לחלונו וראיתי יושב על מיטתו ולומד את פרשת השבוע, ובכל מכה ומכה היה מתפעל ואמר בהתפעלות גדולה 'איי איי, ובבואו למכת שחין אל הפסוק 'ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין', החל החפץ-חיים לצחוק צחוק רם, שלא שמעתי ממנו מעולם שיצחק בקול כל כך, כך במשך חצי שעה התפעל וצחק בלי יכולת להירגע, הוא ממש צייר נגד עיניו את החרטומים מתגרדים בכל גופם, מסמיקים מבושה, ופרעה על כסאו זע באי נוחות ומתחיל גם הוא להתגרד במבוכה. נוכח מחזה זה לא היה יכול החפץ חיים להתאפק ופשוט פרץ בצחוק...

הצפרדע שבתורה, האם היא הנקראת גם בימינו צפרדע?

מקובל לספר ולתאר, לצייר ולאיייר, את הצפרדע, המכה השניה מעשרת המכות, בדמותו של אותו בעל חי הנקרא בימינו בשם 'צפרדע', יצור ירקרק קטן, קופצני וקרקרק, הגדל בנהרות, והמפגש עמו מעורר אי נוחות וחוסר רוגע.

כך גם נמצא בתרגום רב סעדיה גאון (ז, כז) 'צפרדעים - אלצ'פאע'. והוא המין הידוע בלשונו הצפרדע, הנקרא בערבית: צפד'ע.

אל-תמסאח

אולם להלן נגלה שאין לקביעה זו הסכמה רחבה מקיר אל קיר, וכי קיימת רשימה של מפרשים המזהים את הצפרדע שבתורה, כבעל חי אחר, הנקרא בערבית "אל-תמסאח", הלא הוא תנין היאור הענק האימנטי, הידוע כטורף אכזר ורב כוח אשר לא אחת כבר השביע את רעבונו בכשר בני אדם שנטרפו בין שיניו.

בראש מחנה הסוברים כשיטה זו עומד רבינו חננאל. הרמב"ן (י, יט) מביא את דבריו של רבינו חננאל על הכתוב (ח, ז) וסרו הצפרדעים וגו' רק ביאור תישארנה - זלפיכך נשאר אלתמס"ח עד עכשיו, עכ"ל. אלתמס"ח הוא הכינוי בערבית לתנין היאור הנמצא עד ימינו בנילוס.

בולע שנים ושלושה אנשים

בעקבות הרמב"ן גם רבנו בחיי מעתיק את דבריו רבינו חננאל בתוספת תיאור מעורר החלחה על זוועותיו של תנין היאור וז"ל: 'נשאר עד היום שרץ המים הנקרא אלתמס"ח ושם מתגדל, ואומרים כי לפעמים יוצא מן המים שבנהר גילוס ששם גידולו, ויוצא אל שפת הנהר ובלוע מה שמוצא, שנים או שלושה בני אדם יחד, ואין שולטים בגופו חנית וחצים, אלא אם יכוונו לתקוע בבטנו, ואמרו הרופאים כי לו ארס, והנוגע בגופו מויד לאדם אפילו אחר מיתה'. דבריו ברורים: לא עוד שרץ קטן וטורדני, אלא יצור ענק המסוגל לטרוף שלושה בני אדם בבת אחת!

הצפרדע נונף?

גם רבינו יצחק אברבנאל בפירושו, מביא שיש מפרשים שהצפרדעים הם הדגים הקטנים הצועקים תמיד באגמים, אולם הוא מביא את דעת רבינו חננאל שהצפרדעים הם בעלי חיים גדולים שבנילוס הנקראים בערבית 'אל תמסאח', והאברבנאל מוכיח שהאמת כשיטה זו מכמה ראיות.

ראיה אחת הוא מביא מכך שבמכת צפרדע נאמר (ז, כז) 'הנה אנכי נוגף את כל גבולך', ואין הכתוב אומר לשון נגיפה אלא במכות שיש בהם מיתה, ובעלי החיים הקטנים הצועקים אינם נוגפים ולא ממיתים. אולם לעומתו ניצבת שיטת רש"י המתרגם את המילה 'נגיפה' מלשון מכה, ורש"י מוכיח שכל לשון מגיפה אינה נאמרת בהכרח בלשון מיתה בלבד, אלא גם כל מכה יכולה להיקרא נגיפה.

תנין בבצק?

מנגד, רבי אלעזר אשכנזי זי"ע בספרו מעשי ה' (מעשי מצרים פרק י"א) חולק על האברבנאל מצד הכרת המציאות, והוא כותב שאם האברבנאל היה במצרים והיה רואה את אותם בעלי החיים הנקראים 'תמסאח' לא היה כותב שהם הם הצפרדעים שבתורה, "כי אני ראיתי בנילוס", ותמוה איך בעלי חיים ענקיים כאלו יכולים להיכנס אל תוך הבתים, ובוודאי שלא לתוך תנורים או בצקים שבקערות, ולא לקרקר בבטן אדם.

זאת ועוד, תמה ושואל בספר 'שבילי עולם': הלא תניני היאור הם כבדי תנועה וזחיתלם איטית עד מאד, ואם כן היו המצריים יכולים לסגור את דלתות בתיהם וחדריהם למען לא יבואו להשחית.

ובפרט תמוה, כפי שתמה הג"ר שמשון רפאל הירש זצ"ל בפירושו על התורה: אם אכן באו הטורפים האימנטיים בכל פינה בארץ מצרים, איך נשאר בה בני אדם חיים? הלא הם היו טורפים והורגים את כולם, כדברי רבינו חננאל שהם יכולים לבלוע שלושה אנשים בבת אחת!

שני הסוגים יחד!

המלבי"ם בפירושו מציע פשרה: שני סוגי צפרדעים היו במצרים! וז"ל המלבי"ם (ז, כז): 'זכבר האריכו מאיה מין היו הצפרדעים אם מן הגדולים [קראקאדיל] כדעת הרב רבנו חננאל, או הקטנים [פראש] כדעת הרב אברהם אבן עזרא, ומשמע שהיו משני המינים, הקטנים - נכנסים אל הבתים והתנורים, והגדולים - נשארו ביאור לזכר עולם, עכ"ל.

יתכן גם ליישב ולומר שמהיאור יצא תנין אחד גדול, וכאשר הכו אותו יצאו ממנו תנינים קטנים וזעירים.

לשוט נגד הזרם

בהתאם לשיטה, שהצפרדע הוא תנין היאור - התמסאח, מוסיף האברבנאל עוד נס ופלא שאירע במכת צפרדע, שהתנינים הגיעו מארץ רחוקה והיו שטים נגד הזרם של הנהר, וז"ל: 'שזה הבעל חי אינו נמצא בשום אחד מהנהרות הגדולים ומים המתוקים שבעולם, זולתי בנילוס, וגם בשום ים מהימים המלוחים אינו נמצא, כמו שכתב פליניא' הטבעי, זולתי בים אוקיאנוס של כוש מפני חוזק החום. והנראה באמת שהקב"ה הביא מים אוקיאנוס של כוש, שהם נמצאים שם, והיום נודע אי מיושבת מאנשי ספרד ממלכות פורטוגאל ושמה נקראת 'אי התמסאח' לפי שהם יוצאים שמה מן הים...'

ונראה באמת שבגורת השם בזמן המכה העלה מאותו ים-כוש מאלו התמסאחים או צפרדעים בזרוע נהר ההוא בהפך מרוצתו, ולכן נקרא 'עלייה' [-ועלו הצפרדעים] שהנהר ירוץ ממקום גבוה אל מקום נמוך, והדגים הבאים אל הים יורדים, והבאים מן הים אל הנהר עולים, ואלו עלו בזרוע ההוא על יאור גילוס, ומשם נכנסו והגיעו עד ארץ מצרים!'

האם מותר להתפלל מול צורת שתי-וערב?

רש"י כותב בפרשת השבוע על הפסוק (שמות ט, כט) ויאמר אלי משה כצאתי את העיר אפרש את פפי אל ה', וז"ל: 'אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים'.

מלון של גוים

הרמ"א פוסק להלכה (או"ח סימן צד, ט): 'זלא יתפלל במלון של עובדי כוכבים'. המשנה ברורה (סק"ל) שבידיעבד אין לחוש לעבודת גילולים: "שהרי כל תפלתנו בעיירות מלאות גילולים".

בית חולים נוצרי

ישנם יהודים אשר ל"ע נאלצים להיות מאושפזים בבתי חולים בחוץ לארץ, או נקלעים לבתי מלון, תחנות דלק וכדו', אשר במקרים רבים שייכים לנוצרים והם מלאים עם צורות של שתי וערב שנעשו לשם עבודה זרה, כך שמתעוררת שאלה חמורה כיצד יוכלו להתפלל שם.

כמובן שבמידה והאיש יכול לצאת למרפסת או למקום נקי מהצורות הללו, עליו לעשות כך. אך במידה ואינו יכול לצאת, אזי בדיעבד

יכול להתפלל באותו חדר, ויטמוך על המשך דברי הרמ"א שבאין ברירה מותר להתפלל במלון של גוים, וכפי שמסביר המשנה ברורה (סק"ל) שבידיעבד אין לחוש לעבודת גילולים: "שהרי כל תפלתנו בעיירות מלאות גילולים".

לסובב את הראש

אולם לכתחילה יסובב את פניו לצד אחר, וכפי שכותב המשנה ברורה: "ואם בכותל מזרחי שם תלום גילולים אל יתפלל לאותו צד, אלא לצד אחר, אף על פי שאינו מזרח".

עצימת עיניים

אם מרוב חולשה אינו יכול לעצום עיניו, או שיש צורת שתי וערב בכל הקירות, אזי יתפלל בעצימת עיניים או יביט לתוך הסידור בראש מוטה (שו"ת עצי חיים סי' א). אך ייזהר שלא לכרוע בשמונה עשרה כנגד סמלי השתי וערב (שו"ת קיג, ח).

הלכה למעשה

כתחילה אין להתפלל מול שתי-וערב, ובדיעבד יסב ראשו לצד אחר או יעצום עיניו, וייזהר שלא לכרוע במקום הכריעות בשמונה עשרה מול השתי-וערב.

התורה וההפטרה ביאור שייכות ההפטרה לפרשת השבוע

החוט המקשר: מפלת מצרים לעתיד לבוא

לעתיד לבוא. כך גם מסופר בהפטרה על קיבוץ הגלויות לארץ ישראל, כהבטחת השי"ת בפרשת השבוע להביאם אל הארץ. הנביא ממשיך את פרעה לתנין הרובץ ביאור, ומתגאה לומר שהוא ברא את עצמו, כמסופר בפרשת השבוע שפרעה עשה את עצמו לאליל והיה יוצא בכל בוקר ליאור, אך לעתיד יצורו אותו כמו שצדים תנין מהנהר.

בפרשת השבוע אנו לומדים על הסוף המור של מצרים, כאשר המכות החלו לפקוד אותה. מובן אפוא ההקשר להפטרה השבועית בספר יחזקאל (כח, כה-כט; כט, א-כא): 'כה אמר ה' אלקים בקבצי את בית ישראל, [ולמנהג התימנים מתחילים בפסוק כ"ד - זלא יהיה עוד לבית ישראל סילון]'. בהפטרה זו מתנבא הנביא על מפלת מצרים

עומקה של תורה עומק ועיון בדברי רש"י בפרשת השבוע

מכת בכורות, בצורת, או ברד?

הפרשה, ומכת ברד היא הקשה מכל המכות כי היא הורסה את הכל.

בצורת

מפרשים רבים (הרא"ש ועוד) כותבים שהגירסא הנכונה ברש"י היא: שמכת-בצורת שקולה כנגד כל המכות, והכוונה על מכת ברד שגרמה לבצורת ומחסור בתבואה. בספר אמרי נועם מביא שבכתב יד של רש"י הקדוש זי"ע אכן כתוב: שמכת בצורת.

בכורות

ואילו בגור-אריה ובמהרש"ל, כתבו שאין כל טעות בדברי רש"י, ובאמת הכוונה על מכת בכורות, ואין כוונה משה להתרות על המכה הבאה, אלא התראה כללית על העתיד לבוא בהמשך.

בכלי יקר משלב תירוץ זה עם התירוץ של רבנו-תם, כלומר: משה התרה בפרעה שהוא יכה את הפירות שביכרו להתבשל, ומכך יבין פרעה קל וחומר, שאם בכורי התבואה הוכו, בוודאי שבכורי האנשים יוכו במכת בכורות.

ברד

בספר חנוכה-התורה כותב שהיה כתוב ברש"י בראשי תיבות: 'שמ"ב', והמדפיסים פתחו בטעות 'שמכת בכורות', והאמת היא שהכוונה: 'שמכת-ברד'.

בכורות

המזרחי מביא בשם רבנו-תם שיש לנקד את דברי רש"י מכת-בכורות, כלומר שהברד הכה את הצמחים שביקר והתבשלו (כמבואר בסוף

תורתך שעשועי

פרפראות וחיידים על פרשת השבוע ופירוש רש"י הק'

מחזור תורה ששועי מופיע במערכת מדי יום שני - ניתן להשיב על החידות עד יום ראשון בשעה 24:00 בלודים פנים או בנין יוקל התורה שיתנה 7 שעות ומתקבלת הפניו שעותיו במערכת. מתחת פניו הרי"ה או ערכים ומסרסום את המצאות מדין | בין המשפטים וכוונת מנהיגות הרבנות שבועות: יוסף דעת - 200 @ 3 X זכרים חידוד בפרשה - 100 @ 3 X זכרים | כמנוח בקופסא - 150 @ 3 X זכרים

ידיעת התורה

בחינה עצמית בפר' השבוע עם פירוש

יוסיף דעת

משה ואהרן שהולכים?

על הכתוב בפרשת השבוע (שמות ו, כו) הוא אהרן ומשה, כותב רש"י: "יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד".

השאלה הנשאלת: איך יתכן לומר שאהרן שקול כמו משה, והרי מפורש בתורה בפרשת וזאת הברכה (דברים לז, ט) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר יצאו מ' פנים אל פנים, ואם היתה למשה מעלת הנבואה שאין בדומה לו, שוב אין אהרן שקול לו, לאתמה!

פתרונות

פרשת ויחי

יוסיף דעת - תשובות נבחרות מתוך אלפי התשובות שהתקבלו במערכת: מתי התחיל השעבוד?

בתחילת הפרשה כותב רש"י: "למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם, והתמיהה היא: איך כתב כאן רש"י שמיד אחרי מיתת יעקב התחילו לשעבדם, הרי זה סותר לאורה מה שכתוב רש"י בפרשת וארא (שמות ו, טו) ו"ל: 'שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שעבוד, שאמר (שמות ו, א) וימת יוסף וכל אחיו, ואחר כך (שם ה) ויקם מלך חדש'. אתמהה!

להלן לקט נבחר ומקוצר מתוך אלפי התשובות שהתקבלו במערכת על ידי לומדי תורה שבכתב:

א. אחרי מיתת יעקב התחיל שעבוד, אבל השעבוד הזה לא היה בקביעות, אלא לאחר שמת יוסף וכל אחיו, ואז היה השעבוד בקביעות (גור אריה). וכעין זה כתבו הרבה לתרץ כמה דרוגות בשעבוד, תחילה היה שעבוד קל, ואחר כך היה השעבוד קשה יותר.

ב. אחרי מיתת יעקב לא היה שעבוד ממש אלא דרך בקשה ופיוס, כמו שאמרו חז"ל בתלמוד בבבא בתרא, ואחרי מיתת יוסף התחיל השעבוד בפרך. אלא שעם כל זה היו ישראל מצריים כבר לאחר מיתת יעקב על השעבוד מפני שהיו רואים בשכלם שזה יהיה סבה לשעבודן בסוף שלא ברצונם. (מזרח).

והיון וכו' בברטנורא שאחרי מיתת יעקב עבדו בשכר, ואחרי מיתת השבטים עבדו בלי שכר.

ג. אחרי מיתת יעקב לא היה שעבוד ממש, רק התחילו מצרים להראות גדולה עליהם מה שלא היה בחיי יעקב ודברי רוד.

ד. אחרי מיתת יעקב התחיל השעבוד ברוחניות, שהתחילו להתחבר עם הגוים ולהידבק בטומאת מצרים, ואחרי מיתת השבטים התחיל השעבוד בגשמיות (חתם סופר).

ה. אין הכוונה שאחרי מיתת יעקב התחיל השעבוד, אלא שאחרי מיתתו נסתמו עיניהם ולבם מפני החשש והפחד שעשוי תחיל השעבוד, כי כל זמן שיעקב חי בטחו בכוחו של זקן שימנע מהם כל צער [פרשת וישלח פרק ל"ד פסוק כ"ה], ועכשיו שמת נסתמו עיניהם ופחדו שהנה יתחיל צרת השעבוד. וכעין זה תרץ בצידה לדרך שאחרי מיתת יעקב כבר לא היו בטוחים בעצמם וחששו שבכל רגע יסלק את יוסף ממלכותו.

חידוד בפרשה

מי אמר

- א. מי בפרשת השבוע אמר את המילה: 'חבלו'?
- ב. מי בפרשת השבוע אמר את המילים: 'לא נכון'?
- ג. מי בפרשת השבוע אמר: 'חטאתי'?
- ד. מי בפרשת השבוע אמר: 'טוב לי...!'

כמונת בקופסא

שיעורה אביב

בסוף הפרשה נאמר (שמות ט, לא) כי השערה אביב. באחת הפרשיות בחמשה חומשי תורה מוכיח רש"י פסוק זה ולומד מכאן הלכה הנוגעת לדיני אחי מקרבנות-המנחה. היכן הם דברי רש"י אלו?

ו. כל זמן שהיה אחד מהשבטים חי הרי זה כאילו יעקב חי (כעין מה שכתב רש"י בסוף פרשת וילך שכל זמן שהיה חי הרי זה כאילו משה חי), כך שכאשר מתו השבטים רק אז מת יעקב.

ז. כל זמן שיעקב אבינו קיים והיו בניו לומדים תורה מפיו, לא הרגישו כלל טעם הגלות, אבל משמת יעקב ונפסק להם השפעת החכמה או הרגישו שעבוד הגלות, כך לשבטים התחיל הגלות מיד אחרי מיתת יעקב, וזה היה רק לשבטים שהרגישו את הפסקת שפע החכמה של יעקב, אבל לשאר כללות בני ישראל לא נוגש להם טעם הגלות והשעבוד כל עוד שאחד מהשבטים קיים ולמדו תורה מפיהם (דברי יואל).

ח. אחרי פטירת יעקב חזר הרע, ושוב היו צריכים להתפרנס על ידי פרעה, וזה היה השעבוד, אבל השעבוד של עבודת פוך התחיל רק אחרי מיתת השבטים (חתם סופר).

ט. אחרי פטירת יעקב לא היה שיעבוד ממש, רק מה שהיו צריכים לקבל רשות מפרעה לצאת ממצרים לקבור את יעקב, ולא היו בני חורין ללכת בלי רשות.

חידוד בפרשה - רפואה ורופאים

א. היכן בפרשה אנו מוצאים דבר שאין לו רפואה?

ב. היכן בפרשה אנו מוצאים רופאים שנקראו לטפל באדם לאחר מותו?

ג. היכן בפרשה אנו מוצאים אדם חולה שהתחזק?

תשובות:

א. רש"י בראשית מט, ז: "ואנוגים תרגם כחיי חורמן, שם מן נחש, שאין רפואה לנשיכתו".

ב. בראשית ג, ב: "וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶת עֵבְדָיו אֶת הַרְפָּאִים לְחַנְטָא אֶת אֲבִיו".

ג. בראשית מח, א-ב: "וַיֵּאמְרוּ לְיוֹסֵף הֲנֵה אָבִיךָ חָלָה... וַיִּשְׁתַּחֲוֶי יִשְׂרָאֵל".

כמונת בקופסא - תוכחת מוסר

שאלה: בפרשת השבוע אנו מוצאים שלפני מותו אמר יעקב תוכחת מוסר לראובן ושמעון ולוי. באחת הפרשיות בחמשה חומשי תורה מזכיר רש"י בפירושו שיעקב הסביר לראובן את חטיבה מדוע לא הוכיח אותו כל השנים רק עכשיו כמקור למוטו. היכן הם דברי רש"י אלו?

תשובה: בפרשת דברים (רש"י דברים ג, א): "מלמד שלא הוכיח אלא סמוך למיתה. ממי למד, מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה. אמר, ראובן בני, אני אמר לך לפני מה לא הוכיחתי כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי".

אהבת תורה

פרי עטם של לומדי תורה שבכתב מרחבי תבל

מרחלם לרתאישות

אני כותב לכם תגובתי זו בידיים רועדות מהתרגשות, בלי שום הגומה בכלל, ותיכף אף תבינו מדוע. אני לומד כבר שנים רבות את לימוד חומש ורש"י מדי שבוע, וחשבתי שאני בקי היטב בדברי התורה ופירוש רש"י. ראיתי את הפרסום שלכם מושך שנה שלמה, ואודה ואבוש: גיחתי בליבי ולא הצלחתי להבין על מה כל הרעש שאתם עושים 'רק' מללמוד חומש רש"י, זה הרי לימוד פשוט שכל ילד לומד וכל אחד יודע כבר שנים, ואתם סתם עושים רעש על לא דבר...

עד שבחול המועד סוכות ראיתי שוב את הפרסום שלכם, והחלטתי שאם אתם כל כך הרבה זמן ממשכיים אולי רק אכנס לבדוק מה יש שם בארגון הזה. נרשמתי, ועשיתי את 2 המבחנים על פרשת בראשית, ו...נכשלתי!!! --- ברגע הראשון כמונח האשמתי אתכם, אבל אחרי

בדיקה התברר כמונח שהצדק עמכם... למחרת, נכשלתי שוב במרבית השאלות!!! זה היה בשבילי הלם גדול וכאב לב ענק. לקח לי כמה ימים להתאושש, עד שהבנתי שאני פשוט מעולם לא למדתי חומש רש"י אלא רק אמרתי. מעולם לא הבנתי אלא רק הסתכלתי בחומש.

בשמחת תורה קיבלתי על עצמי ללמוד בעיון ולא להמשיך בלי הגנה, יום יום. וכעת אני מתקרב לסיום כל ספר בראשית לראשונה, בידיעה!!! אני מקבל 100 בכל המבחנים, כי לראשונה בחיי אחרי המון שנים של 'אמירת' חומש, אני 'לומד' חומש רש"י. גם את כל משפחתי גייסתי להתלהבות זו, ובי' גם הם רואים הצלחה גדולה בכך. אין לי מילים להודות לכם, ונראה לי שכל מילה נוספת רק תגמד את עוצמת הכרת הטוב שאני חייב לכם. אתם מחוללים מהפך עצום, יסודי ועמוק, אל תעצרו לרגע!!!

ח. שרייבר

ימים אחרונים לשינון, חזרת וידיעת כל ספר בראשית

המבחנים ושיעורי התורה על בראשית, פתוחים עד יום א' הבעל"ט מתן שכרה בצדה - הגרלות נושאות פרסים יקרי ערך

קו 'קול התורה' 02-500-2018 | לחיון מארה"ב: 1518-9881-351 | לחיון מאנגליה: 4433-0613-0131

הצטרפו ללגיטו של מלך

לומדי ונבחינו תורה שבכתב

לרישום והצטרפות | מערכת מבחנים יומיים ושבועיים מדור 'תורתך שעשועי' | הגרלות ענק ומתן שכרה בצדה

מערכת השיעורים

עברית | לשה"ק | אידיש

סיכום יומי קצר | שיעור יומי מורחב | שיעור שבועי מתומצת שיעורי מבוא ושיעורים שונים | שמעו ותחי נפשכם